

Zpráva o šetření

ve věci zákazu nošení pokrývek hlavy ve střední zdravotnické škole

Paní A. A. J. (dále jen „stěžovatelka“), která je azylantkou původem ze Somálska, začala studovat na Střední zdravotnické škole se sídlem xxxx (dále jen „škola“ či „střední zdravotnická škola“), obor Ošetřovatel. Školní řád však zapovídal nošení jakýchkoli pokrývek hlavy. Stěžovatelka zanechala studia, neboť je muslimského vyznání a nosí tzv. „hidžáb“.

A - Předmět šetření

Stěžovatelka se na ochránce obrátila dne 26. listopadu 2013 prostřednictvím své právní zástupkyně Mgr. M. C. z občanského sdružení. V podnětu uvedla, že ji dne 2. září 2013 ředitelka školy PhDr. I. K., Ph.D., donutila podepsat sdělení o zanechání vzdělávání podle ustanovení § 68 odst. 1 školského zákona¹, a to z důvodu nošení hidžábu, muslimského šátku zakrývajícího vlasy, krk a poprsí. Stěžovatelka v popsaném jednání spatřuje porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Listiny základních práv a svobod² (dále jen „Listina“), antidiskriminačního zákona³ a školského zákona. Rozpor s právem, vnitrostátním i mezinárodním, stěžovatelka namítá i ve vztahu k obecně formulovanému ustanovení školního řádu, na jehož základě ředitelka školy jednala. Přesné znění dotčeného ustanovení školního řádu v době namítaného diskriminačního jednání bylo následující: *„Žák dobrovolným studiem na zdejší škole bere na sebe zodpovědnost (...) řídit se pravidly společenského chování a jednání; ve škole se pohybovat bez jakékoli pokrývky hlavy – při onemocnění je toto ustanovení ošetřeno mimořádným povolením vedení školy;“*. Stěžovatelka uvedla, že takto formulované obecné pravidlo bylo nepřímou diskriminační; znevýhodnilo ji oproti ostatním, neboť nošení muslimského šátku je projevem jejího náboženského přesvědčení navenek.

Následně stěžovatelka podala stížnost k Pražskému inspektorátu České školní inspekce (dále také „inspektorát“), který ji vyhodnotil z hlediska porušení zásady rovného přístupu jako nedůvodnou.

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

³ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

Závěrečná zpráva je celkovým hodnocením případu, tedy posouzením diskriminace v oblasti přístupu ke vzdělání a jeho poskytování z důvodu náboženského vyznání stěžovatelky a postupu inspektorátu České školní inspekce.

B - Skutková zjištění

B.1 Informace poskytnuté stěžovatelkou

B.1.1 Obsah podnětu

Stěžovatelka, pocházející ze Somálska, se společně s další cizinkou afghánské státní příslušnosti, která je rovněž muslimského vyznání a nosí hidžáb, ucházela v červenci 2013 o studium na zmíněné škole. Oběma budoucím studentkám pomáhala organizace M., o. s., jejíž pracovnice Bc. B. S. se účastnila jednání o podmínkách studia ve škole. Stěžovatelka se na všechna jednání dostavila s pokrývkou hlavy – muslimským šátkem, čímž dala najevo své náboženské vyznání. Ředitelka školy se seznámila s tím, že stěžovatelka hidžáb nosí, proto s ní probírala nošení této pokrývky hlavy na praxi v nemocnici, nikoli však na půdě školy a při vyučování. Stěžovatelka s nastíněnými podmínkami souhlasila.

Obě studentky se dne 2. září 2013 dostavily do školy. Ředitelka školy je následně předvolala do ředitelny, kde je vyzvala, aby si sundaly muslimské šátky. Stěžovatelka nabídla alternativní řešení, kdy by měla zakryté pouze vlasy, nikoliv krk. Toto řešení však ředitelka odmítla a předložila stěžovateli formulář sdělení o zanechání vzdělávání, který stěžovatelka vyplnila, a jako důvod uvedla nošení pokrývky hlavy. Druhá studentka studia zanechala po dvou měsících, neboť se bez muslimského šátku cítila velmi nepříjemně.

Stěžovatelka dále uvedla, že muslimský šátek je součástí projevu jejího náboženského přesvědčení. Nošení šátku vnímá jako náboženské pravidlo, které jí islám ukládá. Nepovažuje je za symbol nerovného postavení vůči mužům, ani k němu není žádným způsobem nucena.

Povinnost odložit muslimský šátek škola odůvodnila citovaným ustanovením školního řádu, které na půdě školy zakazovalo nošení jakékoli pokrývky hlavy. Stěžovatelka namítá, že ustanovení mělo nepřímo diskriminační dopad a bylo způsobilé významně zasáhnout do svobody náboženského vyznání některých skupin, např. muslimek nosících pokrývku hlavy, židů s jarmulkou či sikhů s turbanem.

V návaznosti na tyto události se stěžovatelka obrátila na občanské sdružení. Právnička z této organizace Mgr. K. H. zaslala dne 3. září 2013 dopis ředitelce školy. V dopisu upozorňuje ředitelku, že ustanovení školního řádu zakazující nosit jakékoli pokrývky hlavy je vůči stěžovateli diskriminační, neboť v jejím případě se nejednalo o chování neslušné, ale chování v souladu s jejím náboženským vyznáním. Mgr. H. tímto dopisem vyjádřila pochopení, že se může jednat o nedorozumění, a zároveň vyzvala ředitelku školy k nápravě.

Ředitelka školy reagovala dopisem ze dne 13. září 2013, v němž uvedla: *„Bývalá studentka Střední zdravotnické školy xxxx, A. J. A. (Somálsko) dokument*

o ukončení studia v souvislosti s tím, že odmítla sundat pokrývku hlavy, nemusela podepsat. Její rozhodnutí bylo naprosto svobodné.“ V dopisu ředitelka školy tvrdí, že v rámci jednání na počátku července 2013 obě uchazečky o studium seznámila se školním řádem a řešila s nimi i nošení pokrývky hlavy ve škole. Uchazečky se všemi požadavky souhlasily a sdělily jí, že jim nedělá problém nenosit šátek. Jako svědkyně tohoto jednání uvedla sekretářku školy Z. K.. Další jednání proběhlo dne 4. července 2013, kde obě uchazečky převzaly rozhodnutí o přijetí ke studiu. Ředitelka školy v dopisu zdůraznila, že k tomuto jednání se dostavily bez pokrývek hlavy, šátky měly na ramenou a ptaly se, zda je mohou takto nosit. Ředitelka školy spolu se statutární zástupkyní školy PhDr. Z. P. jim sdělily, že vše je v pořádku. K nastíněnému diskriminačnímu dopadu školního řádu ředitelka uvedla: „V českém právním řádu není opravdu nikde zakázáno nošení šátku. Nošení šátku v prostorách školy je však nespolečenské, a tak k této záležitosti přistupujeme. Nikomu nebráníme v jeho víře. Muslimské vyznání respektujeme. Ve všech případech, ať žadatel o studium na zdejší škole pochází z České republiky, ze země EU nebo ze třetích zemí, je nutné, aby respektoval právní předpisy, zvyklosti dané země, etické, morální normy i jiná náboženství.“

Sled událostí dne 2. září 2013 ředitelka školy v dopisu popisuje tak, že ji stěžovatelka spolu s druhou studentkou navštívily v ředitelně, přičemž obě měly na hlavách šátky. Dále ředitelka školy uvedla: „Ptala jsem se, proč nedodrží naši oboustrannou dohodu. A. J. A. mi obratem sdělila, že nebude v SZŠ Ruská 2200/91, Praha 10, studovat a ukončuje studium na vlastní žádost. Vyplnila žádost o zanechání studia. Její rozhodnutí jsem vzala na vědomí. Byla jsem však překvapena okamžitou reakcí na jediný můj dotaz.“ Závěrem dopisu ředitelka školy uvedla, že jednání stěžovatelky považuje za velmi nekorektní, nátlakovou a účelovou akci s cílem být středem pozornosti, případně získat výhodu pro sebe.

Písemnou korespondenci mezi ředitelkou školy a právníčkou občanského sdružení zaslala stěžovatelka ochránci spolu s podnětem. Citované vyjádření ředitelky je v obdobném znění dostupné na webových stránkách školy.

B.1.2 Jednání v sídle občanského sdružení

S cílem odstranit rozpory v tvrzení stěžovatelky a zástupců školy jsem se spolu s vedoucí právního odboru Mgr. Petrou Zdražilovou a vedoucím oddělení rovného zacházení Mgr. Petrem Polákem sešla dne 11. března 2014 se stěžovatelkou a její právní zástupkyní. Hovor jsme vedli v angličtině.

Zjistila jsem, že stěžovatelce Ministerstvo vnitra udělilo azyl ke dni 13. prosince 2011. Stěžovatelka čelila ve své zemi nepříznivému osudu. Nemá rodiče a příbuzní v Somálsku ji chtěli provdat za muže, kterého odmítla. Utekla, neboť jí hrozil trest smrti. V České republice se prokazuje průkazem o povolení pobytu podle ustanovení § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, tzv. „průkazem azylanta“, který nosí stále při sobě.

Stěžovatelka mi sdělila, že o omezení nošení pokrývek se dozvěděla dne 4. července 2013. Ptala se na důvody, neboť doposud neměla se šátkem problémy, např. na Základní škole M., kde absolvovala kurz pro získání základního vzdělávání. Předmětného jednání se neúčastnila další osoba zajišťující překlad, proto není vyloučeno jisté nedorozumění mezi stěžovatelkou a zástupci školy.

Ředitel Základní školy M. potvrdil, že stěžovatelka navštěvovala školu v muslimském šátku a doplnil, že se neúčastnila hodin tělesné výchovy. Škola jí umožnila alternativní řešení v podobě prezentace dějin olympijského hnutí, náhledu na cvičení dívek a podobně. Základní škola M. vycházela z myšlenky, že je jejím úkolem mimo jiné výchovné působení na děti, a to nejen podle principů multikulturní tolerance, ale i podle naší kulturní tradice, zásad slušného společenského chování, správných hygienických návyků, zdravého životního stylu a bezpečnosti dětí. Z tohoto důvodu škola jinak jedná ve vztahu k dítěti s kapucí či kšiltovkou, které nenechá ve třídě sedět s touto pokrývkou hlavy, a ke stěžovatelce, kterou k odložení muslimského šátku nevyzvala.

Dle stěžovatelky není pravdou, že v červenci 2013 přišly na jednání s ředitelkou střední zdravotnické školy bez šátku. Šátek měly obě a ředitelka školy se svou zástupkyní chtěly vidět, jak se šátek váže. Jelikož byla stěžovatelka v přítomnosti žen, pokrývku hlavy sundala a ukázala jim různé alternativy vázání šátku. V průběhu rozhovoru nevyřešily, zda je povoleno šátek ve škole a při praxi nosit. Stěžovatelka uvedla, že kdyby věděla, že to možné není, do školy by nenastoupila. Atmosféra jednání se zástupci školy však byla příjemná, proto předpokládala, že problém nevznikne. Pokud jde o praxi ve zdravotnickém zařízení, byla by ochotná přijmout kompromisy, protože existují různé alternativy vázání šátku.

Pokud jde o zanechání studia na střední zdravotnické škole, formulář k vyplnění předložila dle tvrzení stěžovatelky ředitelka. Po příchodu do ředitelny dne 2. září 2013 se ředitelka obou dívek dotázala, proč mají šátky a vyzvala je, ať je sundají. To stěžovatelka odmítla a formulář podepsala. Na úřadu práce stěžovatelce následně sdělili, že musí uvést důvod zanechání studia. Proto se stěžovatelka do školy musela vrátit a důvod doplnit.

Z jednání dále vyplynulo, že stěžovatelka po zanechání studia na střední zdravotnické škole úspěšně absolvovala rekvalifikační kurz Pracovník v sociálních službách v katolické střední škole. V rámci kurzu vykonala rovněž odbornou praxi ve dvou domovech pro seniory. Při teoretickém vyučování na katolické střední škole i na praxi ve zmíněných domovech mohla stěžovatelka muslimský šátek nosit.

Tvrzení stěžovatelky jsem si ověřila přímo u uvedených institucí. Muslimský šátek nečinil problém ani při výkonu odborné praxe, a to jak ze strany zaměstnanců domovů pro seniory, tak ze strany jejich klientů.

B.2 Vyjádření ředitelky školy k případu

B.2.1 Odpověď ředitelky školy na výzvu ochránce

V rámci šetření oslovil vedoucí oddělení rovného zacházení ředitelku školy s žádostí o vyjádření k případu. Ředitelka školy upřesnila průběh prvního školního dne 2. září 2013 tak, že prostřednictvím sekretářky vyvolala školním rozhlasem pouze stěžovatelku, která měla v 7:45 hod. doložit doklad o pobytu. Přestože sekretářka vyzvala pouze stěžovatelku, dostavily se do ředitelny obě studentky v muslimských šátkách. Ředitelka školy údajně vyjádřila své překvapení nad jejich pokrývkou hlavy, přičemž jejich náboženství nezjišťovala, neboť to považuje za právo osobní povahy. Sdělila jim pouze, že dle školního řádu je třeba pohybovat se na půdě školy bez pokrývky hlavy. Kompromisní řešení nehledala, protože se

události sebehly tak rychle, že je ani při dobré vůli nešlo najít. Nabídku alternativy ze strany stěžovatelky v podobě zakrytí pouze vlasů ředitelka ve své odpovědi popřela, a doplnila, že dle školního řádu je možné udělení výjimky pouze ze zdravotních důvodů.

V odpovědi na výzvu ředitelka školy dále sdělila, že cílem opatření v podobě zákazu nošení pokrývek hlavy je „zachování bezpečnosti a ochrany zdraví při výuce všeobecně vzdělávacích (např. při výuce tělesné výchovy) i odborných předmětů, nošení pokrývky hlavy zamezuje nácvik odborných dovedností, dodržování hygienických předpisů ve zdravotnických a sociálních zařízeních. Řídit se společenskými pravidly a ovládat nonverbální projevy v rámci komunikace s nemocnými.“ Plošný zákaz nošení pokrývek hlavy považuje ředitelka za prostředek přiměřený a nezbytný k dosažení tohoto cíle. Nikdo ji o výjimku z tohoto pravidla z důvodu projevu náboženského vyznání nežádal. Ředitelka školy ke své odpovědi doložila kromě dvou zápisů z ústního jednání v rámci prošetření stížnosti Českou školní inspekcí petici studentů vyjadřující podporu paní ředitelce v otázce odchodu zahraničních studentek a na ni navazující dopisy zástupce vedoucího Kanceláře prezidenta republiky RNDr. Petra Mužáka a primátora hlavního města Prahy RNDr. Tomáše Hudečka, Ph.D., kteří se rovněž ztotožňují s postupem ředitelky.

B.2.2 Jednání na střední zdravotnické škole

Vzhledem k tomu, že vždy dodržuji zásadu vyslyšení druhé strany, tak téhož dne, kdy proběhlo jednání se stěžovatelkou a její právní zástupkyní, jsem se setkala rovněž se zástupci školy. Za střední zdravotnickou školu se jednání zúčastnila ředitelka školy PhDr. I. K., Ph.D., statutární zástupkyně ředitelky PhDr. Z. P., Mgr. I. Š., RNDr. D. K. a JUDr. K. H..

Ředitelka školy mi sdělila, že se obě dívky dostavily poprvé do školy na konci června 2013 v doprovodu ženy, která měla pomoci s překladem. Zástupcům školy nebylo známo, že je zaměstnankyní organizace M., o. s. Obě dívky měly muslimské šátky.

Podruhé navštívily dívky školu dne 4. července 2013 již bez doprovodu. Probíraly podmínky studia, přičemž neidentifikovaly žádné oblasti, kde by mohlo dojít ke střetu mezi jejich kulturou a náplní studia. Dle ředitelky dívky ten den neměly uvázané šátky, což podpořila tvrzením, že viděla vlasy stěžovatelky. Obě dívky tvrdily, že šátek nemusí nosit, stačí, když ho mají při sobě, např. v tašce. Dále ředitelka uvedla, že se domluvila se stěžovatelkou, že se první školní den dostaví do ředitelny a doloží nezbytné doklady o pobytu, s čímž stěžovatelka souhlasila.

První školní den sekretářka vyvolala stěžovatelku školním rozhlasem. Jako důvod ředitelka uvedla nedoložení potřebných dokladů o pobytu. Do ředitelny se dostavily obě dívky, přičemž měly na sobě hidžáby. Ředitelka se dotázala stěžovatelky, proč nedodržela slib a nepřinesla požadované doklady. Na tento dotaz stěžovatelka prudce odvětila, že nebude do školy chodit a opustila ředitelnu. Ředitelka neměla čas zjistit důvody jejího rozhodnutí. Formulář o zanechání studia přinesla stěžovatelka do ředitelny s tím, že žádala ředitelku, aby sdělila, jaký důvod zanechání studia má uvést. Na to jí ředitelka odpověděla, že je to její rozhodnutí, ať tam napíše, co chce. Kde formulář o zanechání studia stěžovatelka vzala, ředitelka neví. Odhadovala, že si ho mohla stáhnout z internetu.

K mému dotazu, proč školní řád zakotvuje pravidlo zakazující nosit pokrývku hlavy, Mgr. I. Š. uvedla, že mířilo na chlapce, kteří nosili do hodin kšiltovky a kapuce. Ředitelka dodala, že v minulosti neřešili, zda se mohou či nemohou nosit šátky. Přestože se jedná o školu, kde studuje několik národností, tato otázka nevyvstala. Také uvedla, že je třeba dodržovat zásady bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve škole i při praktickém vyučování, např. žáci studující obor Ortoticko-protetický technik nesmí mít v praktickém vyučování trička s dlouhým rukávem.

Změnu školního řádu ředitelka nevyločila, potřebuje k ní však souhlas rady školy. Uvedla, že musí být dořešeny otázky, které souvisí například s nošením pokrývky hlavy během tělesné výchovy a při praktické výuce, kdy studenti manipulují se stroji a pacienty, za předpokladu zajištění hygienického hlediska.

B.3 Šetření inspektorátu České školní inspekce

S ohledem na skutečnost, že se stěžovatelka obrátila rovněž na inspektorát, oslovil vedoucí oddělení rovného zacházení jeho ředitele s žádostí o stanovisko ve věci. Za inspektorát odpověděla nejprve dne 24. ledna 2014 školní inspektorka Ing. D. V., která mi předložila kopii spisové dokumentace s tím, že šetření inspektorátu na škole stále probíhá a spis zatím obsahuje pouze vyjádření a dokumenty poskytnuté školou. Uvedla, že pro vyhodnocení stížnosti budou důležitá sdělení stěžovatelky, která mohou tvrzení ředitelky školy potvrdit nebo s nimi být v rozporu.

Následně mi školní inspektorka zaslala výsledek šetření stížnosti ze dne 17. února 2014. Výsledek šetření stížnosti č. j. ČŠIA-84/14-A se opírá o skutkový stav tak, jak jej popsali zástupci školy. Inspektorát vyhodnotil stížnost ve smyslu porušení zásady rovného přístupu jako nedůvodnou, avšak důvodnou ve smyslu porušení ustanovení § 21 odst. 1 písm. f) školského zákona⁴. K tomu uvádí následující argumentaci: „Z šetření vyplývá, že vzhledem k časovému sledu událostí, kdy stěžovatelka ukončila vzdělávání v den jeho zahájení, nevznikl prostor, ve kterém by ředitelka mohla případnou žádost o výjimku řešit. Ředitelka tedy ve svém rozhodování nemohla vůbec stihnout uplatnit zásadu rovného přístupu.“ Inspektorát dospěl k závěru, že z dotčeného ustanovení školního řádu nevyplývá, že by stěžovatelka mohla o výjimku z tohoto pravidla žádat, a ředitelka školy se tak dopustila pochybení tím, že poskytla špatné informace, protože možnost výjimky ze zákazu stěžovatelce nenastínila.

Je mi známo, že stěžovatelka prostřednictvím své právní zástupkyně podala dne 15. května 2014 stížnost na postup inspektorátu podle ustanovení § 175 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Ředitel inspektorátu zaslal zástupkyni stěžovatelky vyřízení stížnosti ze dne 13. června 2014, kde se ztotožňuje s postupem a závěry inspekčního týmu, proto vyhodnotil stížnost jako nedůvodnou. Stěžovatelka se nespokojila s jeho hodnocením a obrátila se na ústředí České školní inspekce v souladu s ustanovením § 175 odst. 7 správního řádu.

⁴ „Žáci a studenti mají právo ... f) na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání podle tohoto zákona.“

B.4 Změna školního řádu

Na oficiálních internetových stránkách školy jsem se dozvěděla, že dne 8. dubna 2014 obdržela ředitelka školy opatření odboru školství, mládeže a sportu Magistrátu hlavního města Prahy přijaté na základě výsledku šetření stížnosti Českou školní inspekcí. Zřizovatel ředitelce školy uložil, aby přijala opatření pro zamezení opakování zjištěného nedostatku.

Ředitelka dne 12. května 2014 svolala školskou radu k projednání úpravy školního řádu. Pozměněné znění dotčeného ustanovení školního řádu vyvěšeného na webových stránkách školy je následující: *„Žák dobrovolným studiem na zdejší škole bere na sebe zodpovědnost (...) řídit se pravidly společenského chování a jednání, jim přizpůsobit například i svůj způsob oblékání. Ve škole se pohybovat bez jakékoliv pokrývky hlavy. V případě nepříznivého počasí je nutné se ve škole přezouvat. O výjimkách z těchto pravidel, zejména v případě onemocnění, rozhoduje na žádost žáka ředitelka školy. Při přezkoumání žádosti o povolení výjimky je především dbáno na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí tak, jak to vyplývá z ustanovení § 30 odst. 1 písm. c) školského zákona a Metodického pokynu MŠMT, č.j: 37 014/2005-25, ze dne 22. 12. 2005 k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.“*

B.5 Rozhovor se sociální pracovníci organizace M., o. s.

Na první jednání se školou na sklonku června 2013 doprovázela obě uchazečky o studium sociální pracovníce Bc. B. S. z organizace M., o. s. Dne 2. května 2014 jsem se s paní S. sešla, abych získala podrobnější informace ke skutkovému stavu.

Dle jejího svědectví jednání se stěžovatelkou a další budoucí studentkou vedla statutární zástupkyně ředitelky školy. Paní S. v rozhovoru uvedla, že na prvním jednání o školním řádu řeč nebyla. Pokud se mluvilo o pokrývce hlavy, tak pouze v souvislosti s praxí. Způsob, jakým se zástupkyně ředitelky dříve vyptávala na toto téma, vnímala jako nepříjemný. Například se jí dotazovala, zda si dovedou představit, že až budou chodit na praxi, budou muset nosit jiné oblečení a že budou muset odložit šátek. Dívky řekly, že jsou srozuměny s tím, že v nemocnici na praxi šátky odloží. Za dva roky, co občasně spolupracuje se stěžovatelkou, nevznikl žádný obdobný problém s nošením šátku.

Na můj dotaz uvedla, že si nevzpomíná, že by vedení školy vůči stěžovatelce vzneslo požadavky na dodání konkrétních dokladů o oprávněnosti pobytu na území ČR.

B.6 Rozpory ve skutkovém stavu

Zástupci školy a stěžovatelka popisují skutkový stav v určitých bodech rozdílně. Rozpory se týkají především druhé schůzky dne 4. července 2013 a prvního školního dne 2. září 2013. Z doložených dokumentů a výpovědí však mohou některé skutečnosti považovat za prokazané.

Ohledně prvního jednání na sklonku června 2013 jsem se od paní S. dozvěděla, že se na ně obě dívky dostavily v muslimských šátcích, což potvrdilo rovněž vedení školy. Dále jsem zjistila, že problematika nošení pokrývky hlavy se probírala z hlediska praxe, nikoli teoretického vyučování ve škole. Paní S. si nevzpomíná, že by statutární zástupkyně ředitelky vyzvala stěžovatelku k doplnění dokladů o pobytu.

Druhého jednání dne 4. července 2013 se paní S. neúčastnila. Ředitelka školy nejprve uvedla, že dívky se dostavily na toto jednání bez uvázaných šátků, které měly na ramenou. V rámci šetření dále doplnila, že dívky prohlásily, že stačí, pokud mají muslimský šátek při sobě, např. v tašce, a že viděla vlasy stěžovatelky, které popsala jako krátké, tmavé a kudrnaté. Stěžovatelka naproti tomu tvrdí, že měly obě šátek uvázaný, nepopírá však, že ředitelka spatřila její vlasy, neboť na její žádost a pouze v přítomnosti žen předvedla, jak se šátek váže. Přestože rozpory v tvrzeních ohledně tohoto setkání přetrvávají, jejich odstranění nepovažuji za klíčové z hlediska celkového hodnocení věci.

Ohledně událostí prvního školního dne pak vycházím především z písemného důkazu, jímž je první dopis ředitelky právničce občanského sdružení datovaný dne 13. září 2013, který byl její bezprostřední reakcí na vzniklý incident. Zde ředitelka uvedla, že stěžovatelka „dokument o ukončení studia v souvislosti s tím, že odmítla sundat pokrývku hlavy, nemusela podepsat“. Vzhledem k tomu, že měly dívky šátky na hlavě, ptala se, „proč nedodržují jejich oboustrannou dohodu“. Z uvedeného dopisu ředitelky proto jednoznačně vyplývá, že stěžovatelku vyzvala, ať pokrývku hlavy odloží. Popsaná výzva ředitelky směřovaná stěžovatelce vyplývá i z její odpovědi na dopis vedoucího oddělení rovného zacházení⁵. Při dalším jednání sice uvedla, že se výzva týkala doplnění informací o pobytu stěžovatelky, toto tvrzení však neprokázala. S ohledem na skutečnost, že se stěžovatelka prokazuje průkazem azylanta podobně jako například občanským průkazem, není jasné, jaké doklady po ní ředitelka školy ve skutečnosti požadovala. Stěžovatelka k tomu sdělila, že o výzvě k předložení dokladů nic neví, že se mohlo jednat o případ její spolužačky, která byla tou dobou pouze žadatelkou o mezinárodní ochranu. Nepochybují proto o tom, že ředitelka školy stěžovatelku k odložení pokrývky hlavy skutečně vyzvala a v souvislosti s tím stěžovatelka podepsala formulář sdělení o zanechání vzdělávání.

V dopisu ze dne 13. září 2013 ředitelka také uvedla, že stěžovatelka vyplnila formulář o zanechání studia, což na osobním jednání se mnou následně popřela. Výslovně mi sdělila, že neví, kde stěžovatelka tento formulář vzala, jako možnost uvedla internetové stránky školy. Dne 11. června 2014 jsem zjistila, že na oficiálních webových stránkách školy takový formulář není dostupný. Součástí spisu je kopie vyplněného formuláře, který je interním dokumentem školy a je datovaný a podepsaný ředitelkou dne 2. září 2013. Považuji proto za prokázané, že ho ředitelka stěžovatelce předložila první školní den.

⁵ Ředitelka školy v odpovědi ze dne 10. února 2013 sdělila mimo jiné následující: „Překvapilo mě, že mají pokrývku hlavy. Náboženské vyznání, ke kterému se stěžovatelka, dle Vašeho sdělení, hlásí, jsem nezjišťovala a ani nezjišťuji u jiných žáků školy. Náboženské vyznání považuji za právo osobní povahy. Pouze jsem sdělila, že podle školního řádu je třeba se ve škole pohybovat bez jakékoli pokrývky hlavy. Kompromisní řešení jsem nehledala, neboť události se seběhly tak rychle, že ani při dobré vůli nešlo najít.“

C - Hodnocení věci ochránkyň

C.1 Náboženská svoboda

Užívání náboženského symbolu v podobě muslimského šátku zvaného hidžáb souvisí především s náboženskou svobodou, kterou je nutné chápat jako jedno ze základních lidských práv. Náboženskou svobodu zakotvila na mezinárodní úrovni zejména Všeobecná deklarace lidských práv⁶ v čl. 18, dále Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁷ v čl. 18 a Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství či víře⁸ (dále jen „Deklarace“) v čl. 6.

Na evropské úrovni ochranu náboženské svobody zaručuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁹ (dále jen „Úmluva“) v čl. 9:

„Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Listina upravuje náboženskou svobodu a projevy náboženství v čl. 15 odst. 1 a čl. 16, přičemž text obsahově odpovídá Úmluvě, kterou je Česká republika jako smluvní strana vázána.

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyjádřil význam náboženské svobody jako jednoho z nejdůležitějších prvků, který nejen utváří identitu věřících a jejich způsob života, ale je i cenným přínosem pro ateisty, agnostiky, skeptiky a nezúčastněné. Pluralita je neoddelitelná od demokratické společnosti, o niž se dříve bojovalo po staletí a která na ní závisí.¹⁰

Úmluva garantuje dva aspekty náboženské svobody, interní a externí. Interním aspektem je vnitřní přesvědčení jednotlivce, které působí absolutně a nikdo je nesmí omezit. Každý se může svobodně rozhodnout, zda a jaké náboženství či víru vyznává, a může své přesvědčení kdykoli změnit. Naproti tomu externí aspekt náboženské svobody je projevem náboženství a víry navenek a s legitimním cílem je

⁶ Všeobecná deklarace lidských práv vyhlášená dne 10. 12. 1948 Valným shromážděním OSN.

⁷ Mezinárodního pakt o občanských a politických právech, vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.

⁸ Deklarace o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství či víře, vyhlášená dne 25. 11. 1981 Valným shromážděním OSN.

⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, v aktuálním znění.

¹⁰ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kokkinakis proti Řecku ze dne 25. května 1993 č. 14307/88.

omezitelný, náboženská svoboda proto nezahrnuje všechna jednání a akty motivované náboženským přesvědčením či vírou. Jinými slovy čl. 9 Úmluvy chrání privátní sféru přesvědčení člověka, ne však každé veřejné jednání inspirované tímto přesvědčením.¹¹

Deklarace zahrnuje mezi způsoby projevu náboženství navenek i svobodu „vytvářet, získávat a používat v odpovídajícím množství nezbytné předměty a materiály, vyžadované rituálem nebo zvyklostmi náboženství nebo víry“, není proto pochyb o tom, že nošení muslimského šátku hidžábu spadá pod externí aspekt náboženské svobody. Ve své rozhodovací praxi ESLP¹² muslimský šátek zařazuje pod rozsah náboženské svobody automaticky.

Projevy náboženského přesvědčení navenek ve výše uvedeném smyslu lze dle Úmluvy a Listiny omezit pouze za určitých podmínek. V první řadě musí být takové omezení stanoveno zákonem, dále musí sledovat legitimní cíl a být v demokratické společnosti nezbytné. Tyto podmínky musí opatření omezující náboženskou svobodu naplňovat všechny současně. Jako legitimní cíl oba zmíněné právní předpisy uvádějí veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného pořádku, zdraví nebo morálky a ochranu práv a svobod jiných, přičemž se jedná o výčet uzavřený, který nelze dále rozšiřovat.

ESLP dohlíží nad dodržováním Úmluvy, nicméně v dané oblasti ponechává jednotlivým členským státům prostor pro uvážení, neboť v každé zemi jsou rozdílné kulturní aspekty, které mohou odůvodnit nezbytnost opatření zasahující do náboženské svobody. Je proto do jisté míry na orgánech jednotlivých států, aby posoudily nezbytnost opatření omezujících projevy náboženství navenek.¹³

Česká úprava vychází ze zásady ideologicky a nábožensky neutrálního státu, která je výslovně uvedena v čl. 2. odst. 1 Listiny: „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“ Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu¹⁴, náboženská tolerance a pluralita je

¹¹ Research division. Overview of the Court's case-law on the freedom of religion. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013, s. 8

¹² Např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Dogru proti Francii ze dne 4. prosince 2008 č. 27058/05.

¹³ Jako příklad aplikace doktríny margin of appreciation (prostoru pro uvážení) lze uvést rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Sahin proti Turecku ze dne 10. listopadu 2005 č. 44774/98, který se týkal zákazu nošení muslimských šátků na univerzitách. Toto opatření mělo podklad v legislativě z 80. a 90. let, neboť v Turecku je specifická situace, kdy tato země zastává sekulární princip (odluku státu a církve ve veřejném prostoru), přičemž v ní žije 99,8 % muslimů (dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>). Muslimský šátek zde není jen náboženský symbol, ale především symbol politických a radikálních postojů. V daném případě univerzita paní Leyle Sahin v souladu s tureckým právem zakázala nosit na půdě univerzity muslimský šátek. ESLP zde zohlednil politický kontext „v zemi, ve které je přes silnou podporu práv žen a sekulárního způsobu života většina společnosti stoupenci islámské víry.“ V českém právním prostoru je omezení nošení náboženských symbolů ze strany žáků a studentů na školách či univerzitách nutné posuzovat jinak. ESLP ve svém rozhodnutí totiž výslovně uvedl, že „[v] řadě ... zemí (...Česká republika...) problematika islámského šátku dosud nebyla předmětem žádné podrobnější právní debaty.“

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07 (N 132/58 SbNU 3), dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

v podmínkách českého ústavního práva realizována tzv. kooperačním modelem vztahu státu a církvi a náboženských společností a jejich vzájemnou nezávislostí.¹⁵

V českém právním prostředí neexistuje výslovné zákonné omezení náboženských symbolů v systému vzdělávání, ani ve veřejném prostoru obecně. Obdobný případ zákazu nošení muslimského šátku ve škole doposud nebyl předmětem rozhodování českých soudů.

C.2 Právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace

Vzhledem k tomu, že stěžovatelka namítá ve svém podání diskriminaci, ráda bych se vyjádřila k této problematice. Přímou diskriminací se dle ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů, rozumí takové jednání včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě než s jinou osobou ve srovnatelné situaci. K takovému méně příznivému zacházení přitom musí docházet z důvodů, které antidiskriminační zákon výslovně vyjmenovává. Mezi tyto tzv. „zakázané důvody“ patří i náboženské vyznání a víra.

Aby byly naplněny znaky diskriminace ve smyslu antidiskriminačního zákona, musí k takovému znevýhodňujícímu jednání docházet v oblasti spadající do věcné působnosti antidiskriminačního zákona. V daném případě se jedná o přístup ke vzdělání a jeho poskytování.¹⁶

Vedle přímé diskriminace zákon definuje i diskriminaci nepřímou, kterou se ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona rozumí takové jednání, které se opírá o určité ustanovení, kritérium či praxi, jež se na první pohled jeví jako neutrální, ale ve svém důsledku znamená pro nositele diskriminačního kritéria znevýhodnění oproti ostatním. O nepřímou diskriminaci se nejedná, pokud takové zdánlivě neutrální ustanovení, kritérium či praxi lze odůvodnit legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Zákaz diskriminace obsahuje i školský zákon v ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) jako jednu ze základních zásad vzdělávání:

„Vzdělávání je založeno na zásadách

a) *rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana“*

Mezi cíle vzdělávání dle ustanovení § 2 odst. 2 školského zákona patří mimo jiné i pochopení a uplatnění zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost a utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého.

¹⁵ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 968

¹⁶ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. i) antidiskriminačního zákona.

Na cizince ze třetích zemí, což je případ stěžovatelky, dále pamatuje ustanovení § 20 odst. 2 školského zákona, které stanovuje, že osoby, které nejsou občany Evropské unie, ani jejich rodinnými příslušníky, mají přístup ke střednímu vzdělávání podle tohoto zákona za stejných podmínek, pokud pobývají oprávněně na území České republiky.

Chtěla bych připomenout, že rovné zacházení neznamena stejné zacházení, ale v určitých situacích může naopak představovat povinnost zacházet s různými subjekty odlišně. Zatímco pro osoby bez vyznání či osoby vyznávající náboženství s méně striktními pravidly ohledně náboženských symbolů není podrobení se zákazu nosit pokrývku hlavy obecně důležité, pro muslimské ženy má nošení muslimského šátku zásadní význam.

Jednání ředitelky školy, kdy na základě neutrálního ustanovení školního řádu zakázala stěžovatelce nosit na půdě školy pokrývku hlavy, nepochybně zasáhlo do náboženské svobody stěžovatelky. Česká republika nevyužila prostor pro uvážení, proto je daná oblast regulována pouze obecnou úpravou obsaženou na ústavní úrovni v Listině a na zákonné úrovni v antidiskriminačním a školském zákoně. Zákonodárce nezakotvil přísnější pravidla pro užívání náboženských symbolů ve veřejném prostoru, než jak jsou nastavena mezinárodním právem.

Muslimský šátek pro stěžovatelku představuje projev jejího náboženského přesvědčení navenek; neutrálně formulované ustanovení školního řádu však zapovídalo, aby ho mohla ve škole nosit. Vzniklo proto podezření na nepřímou diskriminaci z důvodu náboženského přesvědčení stěžovatelky v oblasti přístupu ke vzdělání a jeho poskytování. Není rozhodující, že stěžovatelka ukončila studium zanecháním studia ze svého rozhodnutí a ředitelka ji přímo ze studia nevyloučila. K podezření na nepřímou diskriminaci postačí prokázání skutečnosti, že tak stěžovatelka učinila v důsledku odepření jejího práva projevit své náboženské vyznání navenek. Nadto vše v daném případě nasvědčuje tomu, že formulář o zanechání studia předložila stěžovatelce ředitelka školy poté, co stěžovatelka odmítla odložit šátek.

Dotčené ustanovení školního řádu a jeho aplikace ředitelkou školy v daném případě na první pohled naplňuje znaky nepřímé diskriminace. Dále se proto budu zabývat otázkou, zda toto opatření bylo prostředkem přiměřeným a nezbytným k dosažení legitimního cíle.

Dle ustanovení § 7 antidiskriminačního zákona diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu náboženského přesvědčení a víry, pokud je odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné. V kontextu Listiny a Úmluvy lze pak rozdílné zacházení odůvodnit pouze některým z cílů zde vyjmenovaných, tedy veřejnou bezpečností, ochranou veřejného pořádku, zdraví nebo morálky či ochranou práv a svobod jiných.

C.3 Nošení hidžábu při teoretickém vyučování včetně tělocviku

Zákaz nosit pokrývku hlavy byl ve školním řádu systematicky zařazen jako požadavek na dodržování společenského chování. Ředitelka školy potvrdila, že cílem daného opatření ve vztahu ke stěžovatelce bylo dodržování společenských norem v prostorách školy, a tak k této záležitosti přistupovala.

Chtěla bych vyjádřit pochopení pro původní záměr, který dané ustanovení školního řádu sledovalo, neboť jak mi při osobním jednání potvrdili zástupci školy, mířilo především na studenty, kteří ve vyučování měli na hlavě kšiltovku či kapuci. V takových případech je legitimní požadovat, aby žáci respektovali zákaz nosit pokrývky hlavy. Zcela jinak je však třeba nahlížet na případ stěžovatelky, která neporušila společenskou normu, ale oblékala se v souladu se svým náboženským vyznáním.

Zvažovala jsem, zda lze podřadit požadavek na dodržování společenského chování pod legitimní cíl ochrany mravnosti ve smyslu Úmluvy a Listiny. Legitimní cíl ochrany mravnosti je však třeba vykládat v případě projevu náboženské svobody restriktivně.¹⁷ Jednání v rozporu s mravností musí dosahovat určité intenzity, neboť obsah tohoto pojmu není konstantní a může se v průběhu doby měnit.

Proto uzavírám, že dodržení společenského chování není legitimním cílem, který by mohl ospravedlnit zákaz nosit hidžáb na půdě školy. Jednání ředitelky školy tudíž bylo v rozporu s antidiskriminačním a školským zákonem.

Dle mého názoru není pochyb o tom, že v rámci teoretického vyučování na zdravotnické střední škole neexistuje rozumný důvod zakazovat studentům nošení pokrývek hlavy, které jsou vyjádřením jejich náboženského přesvědčení.

Jako legitimní cíl daného omezení ve vztahu k výuce tělesné výchovy a nácviku odborných dovedností ředitelka školy uvedla vedle požadavku na dodržování společenského chování i bezpečnost a ochranu zdraví. Bezpečnost a ochrana zdraví je legitimním cílem, nicméně jsem dospěla k závěru, že plošný zákaz nošení pokrývky hlavy není prostředkem přiměřeným a nezbytným k dosažení tohoto cíle. Je totiž možné přijmout mírnější opatření a domluvit se například na nošení tzv. sportovních forem muslimských šátků.

C.4 Nošení hidžábu při výkonu ošetrovatelské praxe

Problematičtější situace může nastat v případech ošetrovatelské a zdravotní praxe. Co se týče zdravotnického oděvu, zákonodárce jeho použití nijak legislativně neupravuje. Jediným zákonným omezením jsou osobní ochranné pomůcky, které podléhají vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 306/2012 Sb., o podmínkách předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a o hygienických požadavcích na provoz zdravotnických zařízení a ústavů sociální péče (dále jen „vyhláška“).

Nošení pokrývky hlavy se dotýká písm. d) přílohy 3 vyhlášky, která zavádí povinnost, že *„pro operační výkony musí zdravotničtí pracovníci používat sterilní ochranný oděv a sterilní rukavice, masku, čepici (ochranná ústní rouška a čepice musí být používána tak, aby zakryla vlasy, vousy, bradu, nos a ústa), obuv vyčleněnou pouze pro dané pracoviště“*.

¹⁷ „Ochrana mravnosti vylučuje například ty náboženské praktiky, které vyžadují polygamii (některé mormonské denominace, islám). Vymezení morálky ve smyslu čl. 18 odst. 3 MPOPP nemůže být založeno toliko na hodnotovém žebříčku jedné tradice.“ Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012. ISBN 978-80-7357-750-6, s. 413

Je-li s konkrétním výkonem praxe spojena povinnost použít osobní ochranné pomůcky (zpravidla v souvislosti s infekčními onemocněními, která se vyskytují na lůžkových odděleních), je nutné, aby zaměstnanci měli hlavu chráněnou čepicí. Dle platného práva proto je možné v těchto případech nošení hidžábu omezit. Z vyjádření stěžovatelky však vyplývá, že v rámci praxe v nemocnici by souhlasila s tím, že šátek odloží. Vzhledem k tomu, že by takové omezení bylo spojeno s povinností zakrýt si vlasy čepicí, lze se důvodně domnívat, že by stěžovatelce nečinilo žádný problém přizpůsobit se daným podmínkám a hygienickým požadavkům.

C.5 Postup inspektorátu České školní inspekce

Inspektorát vycházel především z informací poskytnutých střední zdravotnickou školou. Spisová dokumentace z inspekční kontroly však obsahuje již zmiňovaný dopis ředitelky školy ze dne 13. září 2013, který dokazuje, že stěžovatelka zanechala vzdělávání z důvodu neuposlechnutí výzvy k odložení muslimského šátku, nikoliv v souvislosti s nedoložením dokladu o pobytu. S tímto rozporem v tvrzeních ředitelky školy se inspektorát nijak nevypořádal a zcela přisvědčil její ústní výpovědi.

Inspektorát v první odpovědi ze dne 24. ledna 2014 na výzvu vedoucího oddělení rovného zacházení Kanceláře veřejného ochránce práv sdělil, že pro další vyhodnocení stížnosti budou důležitá sdělení stěžovatelky, která mohou tvrzení ředitelky potvrdit nebo s nimi být v rozporu. Je proto zarážející, že se následně ve výsledku šetření stížnosti ze dne 17. února 2014 ztotožnil se skutkovým stavem, jak ho popsali zástupci školy, a jimi poskytnuté informace u stěžovatelky či její právní zástupkyně neověřil.

Ze spisové dokumentace je sice patrná snaha zaměstnanců inspektorátu dohodnout setkání se stěžovatelkou, ke schůzce však nakonec nedošlo z důvodu překážek jak na straně inspektorátu, tak na straně právní zástupkyně stěžovatelky. Domnívám se, že doplnění informací stěžovatelkou je důležité, neboť výpovědi obou stran se v některých bodech rozcházejí. Pokud nebylo možné po delší dobu dohodnout setkání, měl inspektorát konfrontovat stěžovatelku s výpovědí vedení školy písemnou formou.

Inspektorát uznal, že ze školního řádu nevyplývá možnost žádat o výjimku z obecně formulovaného pravidla ve školním řádu. Není však jasné, proč by ředitelka o možné výjimce z pravidla nepoučila stěžovatelku již při jednáních na počátku července 2013, pokud by skutečně existovala. Nejpozději tak mohla učinit při výzvě k odložení šátku první školní den. Vzhledem k tomu, že na dodržení zákazu nosit pokrývku hlavy ředitelka školy ve vztahu ke stěžovatelce a další dívce muslimského vyznání trvala, což vyplývá i z výsledku šetření stížnosti inspektorátem, není patrné, z čeho inspektorát usoudil, že vedení školy takovou výjimku umožňovalo.

Jak jsem uvedla výše, užívání náboženských symbolů může být omezeno pouze zákonem. V českém právním řádu neexistuje právní předpis, který by výslovně zakotvil pravidla pro užívání náboženských symbolů v oblasti vzdělávání. Pro jednání ředitelky školy proto neexistuje zákonný podklad. Daného případu se dotýká obecná právní úprava obsažená v antidiskriminačním zákoně, která připouští rozdílné zacházení z důvodu náboženského vyznání a víry, pokud je odůvodněno

legitimním cílem. Vzhledem k tomu, že požadavek na dodržování společenského chování není cílem legitimním, ředitelka školy nejen že nemohla užívání náboženských symbolů omezit školním řádem, ale nemohla ani rozhodovat, zda stěžovatelce nosit muslimský šátek povolí, či nikoliv.

Ředitel inspektorátu se následně se závěry inspekčního týmu ztotožnil a vyhodnotil stížnost stěžovatelky dle ustanovení § 175 správního řádu jako nedůvodnou, proto se stěžovatelka obrátila na ústředí České školní inspekce ve smyslu ustanovení § 175 odst. 7 správního řádu, aby jako nadřízený správní orgán postup inspektorátu při vyřízení stížnosti přešetřilo. Řízení o stížnosti stěžovatelky tedy není dosud u konce.

Z výše uvedených důvodů nesouhlasím se závěrem inspektorátu, že byla stížnost ve smyslu porušení zásady rovného přístupu nedůvodná. Pro pochopení bližších skutkových okolností případu bylo nezbytné, aby inspektorát získal vyjádření stěžovatelky k informacím poskytnutým školou.

C.6 Posouzení nového znění školního řádu

V návaznosti na šetření inspektorátu školská rada schválila nové znění školního řádu. Dotčené ustanovení v pozměněném znění stále obsahuje povinnost pohybovat se ve škole bez jakékoli pokrývky hlavy, nicméně rozšiřuje možnosti pro udělení výjimky z tohoto pravidla.

Oceňuji, že škola přistoupila k tomuto kroku. Musím ale konstatovat, že i nové znění školního řádu je v rozporu s právními předpisy. Problém spočívá v podmíněnosti udělení výjimky z obecného zákazu nosit ve škole pokrývky hlavy rozhodnutím ředitelky školy. Ředitelka školy není zmocněna zákonem, aby mohla rozhodovat o udělení výjimky k oblékání v souladu s náboženským přesvědčením studentů školy. Výjimka z daného pravidla musí být v případech, kdy je pokrývka hlavy vyjádřením náboženského přesvědčení navenek, udělena vždy. Proto by bylo vhodné ve školním řádu výslovně zakotvit, že se pravidlo zakazující nosit ve škole pokrývky hlavy na náboženské symboly nevztahuje.

D - Závěry

I. V českém právním řádu neexistuje zákonné omezení náboženských symbolů v systému vzdělávání, ani ve veřejném prostoru obecně. Danou problematiku upravuje v obecné rovině antidiskriminační zákon, který v ustanovení § 7 rozdílné zacházení z důvodu náboženského vyznání a víry připouští pouze, je-li odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné. Pokud podmínka legitimního cíle není naplněna, ředitel/ka školy nejen, že nemůže užívání náboženských symbolů omezit školním řádem, ale nemůže ani rozhodovat, zda náboženský symbol povolí či nikoliv, neboť k tomu není zákonem zmocněn/a.

II. Ustanovení školního řádu, které zakazuje nosit všechny pokrývky hlavy včetně muslimského šátku hidžábu v rámci teoretického vyučování na střední zdravotnické

škole, zakládá nepřímou diskriminaci z důvodu náboženského vyznání ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona. Takové opatření nelze odůvodnit požadavkem na dodržování společenského chování, neboť dodržování společenských norem není legitimním cílem ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úmluvy a čl. 16 odst. 4 Listiny.

III. V případě tělesné výchovy a ncviku odborných dovedností, kde je legitimním cílem ochrana bezpečnosti a zdraví studentů, není plošný zákaz všech pokrývek hlavy prostředkem přiměřeným a nezbytným; je však možné přijmout alternativní řešení, např. ve formě sportovních muslimských šátků.

IV. Je-li s konkrétním výkonem praxe spojena povinnost použít osobní ochranné pomůcky v souladu s vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 306/2012 Sb. (zpravidla v souvislosti s infekčními onemocněními, která se vyskytují na lůžkových odděleních), je nutné, aby zaměstnanci měli hlavu chráněnou čepicí. V těchto případech proto lze nošení muslimské šátku omezit, neboť ochranné osobní pomůcky jsou zde přiměřeným a nezbytným prostředkem k ochraně zdraví.

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem dospěla k závěru, že školní řád v původním i pozměněném znění je způsobilý založit nepřímou diskriminaci z důvodu náboženského vyznání a víry. Dovoluji si proto navrhnout, aby střední zdravotnická škola změnila školní řád a uvedla ho do souladu s právními předpisy. V souvislosti s tímto doporučením uvádím navrhované znění, které nemá nepříznivý dopad na projevy náboženského přesvědčení navenek, a zároveň zapovídá nošení např. kapucí, kšiltovek či kulichů:

„Žák je povinen řídit se pravidly společenského chování a jednání. Ve škole žák nemůže užívat pokrývku hlavy, vyjma případů, kdy je pokrývka hlavy projevem náboženského přesvědčení či víry, ke které se žák hlásí, nebo kdy je odůvodněna zdravotním stavem žáka.“

Střední zdravotnická škola nepřímo diskriminovala stěžovatelku, neboť jí na základě neutrálně formulovaného ustanovení školního řádu zakázala nosit muslimský šátek zvaný hidžáb, který je projevem jejího náboženského přesvědčení navenek. Vedení školy odůvodnilo své jednání požadavkem na společenské chování, které však není legitimním cílem ve smyslu Úmluvy a Listiny.

Stěžovatelka se může ve věci nepřímé diskriminace z důvodu náboženství a víry v oblasti přístupu ke vzdělání a jeho poskytování obrátit s antidiskriminační žalobou dle ustanovení § 10 antidiskriminačního zákona na soud nebo řešit svůj spor se střední zdravotnickou školou prostřednictvím mediace podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci). Prostřednictvím těchto právních prostředků se může stěžovatelka zejména domáhat, aby byly odstraněny následky diskriminačního zásahu a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Stěžovatelka může rovněž požadovat náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Dále jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Pražský inspektorát České školní inspekce dopustil pochybení spočívajícího v nedostatečném zjištění skutkového stavu a nesprávném posouzení obecně formulované povinnosti pohybovat se ve škole bez

jakékoli pokrývky hlavy, která měla na stěžovatelku nepřímo diskriminační dopad. Ze spisové dokumentace inspektorátu vyplývá, že ředitelka školy stěžovatelku vyzvala k odložení muslimského šátku a stěžovatelka v souvislosti s tím podepsala sdělení o zanechání studia. Inspektorát nesprávně uzavřel šetření s tím, že na straně ředitelky školy nevznikl prostor pro porušení zásady rovného přístupu. V této souvislosti doporučuji, aby ústředí České školní inspekce zohlednilo mé hodnocení případu při vyřízení stížnosti podané stěžovatelkou.

Zprávu o šetření zasílám ředitelce střední zdravotnické školy PhDr. I. K., Ph.D., a řediteli Pražského inspektorátu České školní inspekce a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřili ke zjištěným pochybením a informovali mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

O svých zjištěních a závěrech informuji rovněž stěžovatelku prostřednictvím její právní zástupkyně Mgr. M. C. z občanského sdružení.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)